

Abdülfettah Rauf'un "Ey Yurdum" Şiir Kitabından Hareketle Şairin Düşünce Dünyasına Dair Bir Değerlendirme*

An Evaluation of the Poet's World of Thought Based on Abdulfattah Rauf's Poetry Book "Ey Yurdum"

RAŞİT KOÇ**

Öz

Abdülfettah Rauf, yetiştiği kültür itibarıyla daha çok dini tasavvufi edebiyata dair eserler vermekle birlikte insani olan her konuda şiirler yazmıştır. Halk arasında Fethah Efendi diye bilinen şairin şiirlerinde, Üsküp'ün güzelliklerini, Vardar'ın coşkun akışının şairde uyandırdığı hissiyatı, köyleri, dağları ya da Üsküp güzellerinin salınarak gezinişi anlatan mısralara ve tasvirlerle rastlanmaktadır. Şekil yönünden divan şiirini örnek alan şair üslup olarak da divan şiiri tarzını benimsemiştir. Şiirlerinde divan şiirinde geçen bazı mazmunları kullanması da bu nedenledir. Divan şiiri geleneğine kendine göre farklı temaları da katan şairin şiirlerinde zaman zaman Mehmet Akif'in sesini duyar, izini görürüz. Abdülfettah Rauf şiirlerinde dinî veya la-dinî konuları işlerken benzetmelerden, divan edebiyatına ait mazmunlardan sıkça yararlanır. Bununla birlikte Fethah Efendi şiirlerinde küfür (sövgü), hakaret ve aşağılama içeren kelime ve benzetmeleri kullanmaktan da çekinmez. Özellikle millî ve dinî konularda yaşanan bozulmaları, vatana ve dine karşı kabul edemediği tutum ve davranışları eleştirirken Fethah Efendi hislerini ve öfkesini anlatmada galiz ifadeler kullanmaktan kaçınmaz. Bu çalışmada Abdülfettah Rauf'un şiirlerinde sık kullanılan kelimelerden hareketle şairin düşünce dünyasını irdelleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Abdülfettah Rauf, şiir, vatan, öfke, karamsarlık.

Abstract

Due to the culture in which he grew up, Abdulfattah Rauf wrote poems on all human subjects, as well as producing works mostly on religious Sufi literature. In the poems of the poet, popularly known as Fethah Efendi, there are verses and descriptions describing the beauties of Skopje, the feeling evoked by the exuberant flow of the Vardar, the villages, the mountains or the swaying of the beauties of Skopje. The poet, who took divan poetry as an example in terms of form, adopted the style of divan poetry in terms of style. This is the reason why he uses some mazmuns in divan poetry in his poems. In the poems of the poet, who adds different themes to the tradition of Divan poetry in his own way, we hear Mehmet Akif's voice from time to time and see his traces. While dealing with religious or irreligious subjects in his poems, Abdel Fattah Rauf frequently makes use of similes and mazmuns belonging to divan literature. However, Fethah Efendi does not hesitate to use words and metaphors that contain profanity, insults and humiliation in his poems. In particular, while criticizing the deterioration in national and religious issues, and the attitudes and behaviors that he could not accept against the homeland and religion, Fethah Efendi did not hesitate to use gallant expressions to express his feelings and anger. In this study, we will examine the poet's world of thought based on the words frequently used in Abdel Fattah Rauf's poems.

Keywords: Abdulfattah Rauf, poetry, homeland, anger, pessimism, blasphemy.

* Bu çalışma 8-10 Mayıs 2024 tarihleri arasında Üsküp'te düzenlenen ITEC '24 Uluslararası Turizm, Ekonomi ve Kültür Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirden hazırlanmıştır.

** Prof. Dr. / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Van/TÜRKİYE, rasitkoc@yyu.edu.tr, ORCID:

Giriş

İnsanoğlu duygu ve düşüncelerini aktarmak için her yolu denemiştir. Yazının icadına kadar aklından geçenleri, yaşadıklarını, hissettiklerini çizgiyle, resimle anlatan insan, yazıyı kullanmaya başladığı tarihten bugüne kadar her ne hissettiyse ne yaşadıysa yazıya dökmüş ve tarihe not düşmüştür. İnsanın yaşadıklarının ve hissettiklerinin yazıya aktarılması zamanla çeşitlenmiş, şekillenmiş, kendine mahsus hususiyetler kazanarak zaman içerisinde değişik türlerde adlandırılmaya başlanmıştır. Böylece yazılı anlatım türleri dediğimiz yazı çeşitleri oluşmuştur. Bu türler içerisinde en kadim olan türlerden birisi de şiiirdir (Yiğitbaş, 2023, s. 294).

Antik dönemlerden günümüze pek çok örneklerini gördüğümüz şiir insanoğlunun her türlü duygusuna tercüman olmuş bir tür olarak edebiyat içerisinde kendisine mahsus bir yere sahiptir. Belki de bu nedenle her insanın bir şiiri vardır ve her insan biraz şairdir. Ömrü hayatında bir kez olsun şiir yazmamış ya da yazmaya teşebbüs etmeyen yoktur.

Çok geniş bir okur ve yazar kitlesi olan şiir her kültürde, her ülkenin edebiyatı içerisinde müstesna yeri olan bir türdür. İslamiyet'ten önceki Arap toplumlarında şairler arasında güzel şiir söyleme ve okuma bir itibar vesilesi olmuş ve güzel şiirler söyleyen şairler övülmüş, beğenilen şiirler Kâbe'nin duvarına asılıp sergilenmiştir. Batı'da Yunan edebiyatında, Doğu'da Klasik Arap ve Fars edebiyatında şiire büyük önem verilmiş ve büyük şairler yetişmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Arap ve Fars diliyle ve kültürüyle tanışan Türkler Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra giderek etkisini artıran Arapça ve Farsça ağırlıklı kelimelerden oluşan bir kültür diline sahip olmuşlardır. Türk yazı dili tarihi içerisinde 15. yüzyıldan sonra Osmanlı Türkçesi olarak anılmaya başlayan bu yazı dilinde yazılı edebiyat da Arap ve Fars edebiyatının hâkimiyetinde gelişen ve divan edebiyatı olarak adlandırılacak Klasik edebiyatın etkisine girmiştir. Bu edebiyatın temelini ölçü olarak hecelerin açıklık kapalılık esasına dayanan aruz vezni oluştururken, dilini ve anlatım özelliklerini belirli kalıpları içeren söz sanatlarını içeren "mazmunlar" oluşturmuştur. Bu mazmunlar Klasik şiiri oluşturan semboller olarak karşımıza çıkar. Bu mazmunlar içerisinde her bir güzellik bir başka sembolle aynileştirilerek imalı yollarla anlatılır (Birinci, 2015, s. 15).

Abdulfettah Rauf Kimdir?

Üsküplü bir şair olan Abdulfettah Rauf Efendi (1910-1963), Makedonya'nın başşehri Üsküp'te doğdu. Halk arasında Fettah Efendi adıyla tanınan şair, İlköğrenimini tamamladıktan sonra Üsküp'te Atullah Kurtiş (Ata Efendi) tarafından kurulmuş olan Meddah Medresesi'ne girer ve 1933 yılında düzenlenen icazet töreniyle buradan mezun olur. Mezun olduktan sonra bir süre

Meddah Medresesi'nde müderrislik ve Üsküp'teki camilerde vaizlik yapar. 1945 yılında Yugoslavya'da komünist idare hâkim olunca dinî müesseseler ve medreselerle birlikte Meddah Medresesi de kapatılır. Fettah Efendi ve arkadaşları tutuklanır. Fettah Efendi yedi yıl ağır ceza ve cebri iş, üç yıl da siyaset yasağına mahkûm edilir (Abdulla, 2023, s. 10).

Fettah Efendi, Osmanlı bakiyesi bir memlekette yaşamış olması nedeniyle bu büyük medeniyetin müktesebatından nasibini almış bir aydındır. Her ne kadar dinî konularda kendisini yetiştirmişse de medrese tahsili görmüş olması hasebiyle Divan şiirinin nazım özelliklerini taşıyan şiirler yazarak duygu ve düşüncelerini anlatmaya çalışmıştır. Şiirlerini topladığı defterler şimdiki kadar altı kitapta yayımlanan Fettah Efendi, her insan gibi duygu durumuna göre; öfkeli, duygusal, satirik, dinî, pastoral, epik şiirler kaleme almıştır. Bu şiirler üslup olarak irdelendiğinde 19. yüzyıl Divan şiirinin özelliklerini taşımakla birlikte Halk edebiyatı şiirlerinden de esintiler taşır. Daha çok Klasik şiirin tesirinde kalan şair, hemen her konuda yazdığı şiirlerinde bazen gazel bazen kıta bazen murabba gibi türleri kullanır.

Abdül Fettah Rauf'un şimdiki kadar “Yine Vatan İçin”, “Zulmetten Nura”, “Garami Parçalar”, “Vardar”, “Na't ve Münâcât” ve “Ey Yurdum” olmak üzere toplam 6 kitabı İDEFE Yayınları tarafından basıldı. Bu çalışmada incelenen “Ey Yurdum” adlı kitap 2023 yılında yayımlandı. Eser, Fettah Efendi külliyyatının altıncı kitabıdır. Çalışmamıza konu olan bu kitapta yer alan şiirler şairin daha önce yayınlanmış olan “Yine Vatan İçin, Vardar” kitaplarında yer alan şiirlerle tema ve konu bakımından benzerlik taşımaktadır. Kitaptaki şiirlerde de vatan sevgisi, göç nedeniyle Üsküp'ü terk edenlere duyulan öfke, dinî yaşantıdan uzaklaşma, toplum hayatında görülen yozlaşma gibi sosyal; aile ve arkadaşlar gibi ferdi konular ele alınmaktadır. Karakuş (2021), tarafından “Üsküp'ün Akif'i” olarak adlandırılan Fettah Efendi'nin şiirlerinde ve düşünce dünyasında Mehmet Akif Ersoy etkisi görülür. Akif'i andıran şiirlerine aşağıdaki mısraları örnek verebiliriz.

İlahi ağlayan bedbahtları bir susturan yok mu

Serapa ye's dolu bir ömre mes'ud bir zaman yok mu

Kararmış ufkuma bir lem'a-i emn ü eman yok mu

Bu azgın zulme karşı kükreyen bir kahraman yok mu

Bütün yokluk mu her dem ey Rabbim heman yok mu

(Ey Yurdum, s. 15)

Fettah Efendi Necip Fazıl'ın ifadesiyle “fikir çilesi” çeken bir münevverdir. Fettah Efendi Üsküp'te yaşayan Türk ve Müslüman topluluğun yaşadığı sıkıntıları ve savrulmaları ruhunun derinliklerinde hissederek kendi düşünce

dünyasında bu problemleri çözmek için çareler arar. Doğup büyüdüğü Şehir olan Üsküp'te komünist idarenin baskıları ve diğer dış faktörler nedeniyle yaşanan göç, kültürel yozlaşma, İslami hayattan uzaklaşma Fettah Efendi'yi çok etkiler. Bu duruma karşı ruhunda kopan fırtınalar zaman zaman onu öfkeli, ümitsiz, melankolik duygularla şiirler yazmaya iter.

Yaşadıkları karşısındaki çaresizlik aşağıdaki beyitte olduğu gibi onu Allah'a yakarıya yönlendirdiği gibi bazen de muhataplarına karşı ağır sözler kullanmaya sevk eder.

*Millet gidiyor terk-i vatan eyledi eyvah
Bir lerze-i haşyet de mi yok ey büyük "Allah"*

...

*Beş yüz sene Allah'ı anan bunca minârât
Düşsün de gömülsün mü kara toprağa heyhat*

...

*Düşsün mü yıkılsın mı şu mahfil ile minber
Kerhane mi olsun babamın yattığı makber*

(Ey Yurdum, s. 20-21)

Vatan Fettah Efendi için önemli bir kavramdır. Ona göre vatanını terk ederek gidenler dinlerini de terk etmektedirler. Bu nedenle Üsküp'ten göçüp Türkiye'ye gidenleri acımasızca eleştirir. Çünkü Üsküp'ten ayrılan Müslüman Türk topluluğun yerini gayrimüslim unsurlar almakta ve şehirdeki demografik yapı hızla değişmektedir.

*Dâr-ı gurbet gibi yurdum görünür vahşet-zâr
Doldu biçare vatan sahana yer yer küffar*

(Ey Yurdum, s. 33)

*Sen öz vatanından kaçıyorsun a kepaze
Davran diril artık biraz ey canlı cenaze*

(Ey Yurdum, s. 25)

*Miskin gibi tavşan gibi ürkek gidiyorlar
Her varlığı her serveti kurban ediyorlar*

(Ey Yurdum, s. 26)

*Artık ne vatan var ne de din var elimizde
Yok yok bir emel lem'ası müstakbelimizde*

Yaşadıkları sonucunda kendisini telleri kopmuş bir saza benzeten şairin bu ifadeleri bize Tevfik Fikret'in 'Rûbab-ı Şikeste'sini anımsatır.

*Artık ne hayalim ne ümmidim ne şebabım
Mızrabı kırık telleri kopmuş şu rebabım*

(Ey Yurdum, s. 29)

Abdülfettah Rauf'un şiirlerinde eleştirdiği konulardan birisi de dinî hayatta gerileme ve din adamlarının görevini layıkıyla yapmaktan uzak davranışlar sergilemeleridir. Kendisi de medrese eğitimi almış ve dinî konularda yetişmiş bir âlim olan Fettah Efendi buldukları makamın hakkını vermekten aciz devrin din adamlarını “*Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır*” düsturunca sert sözlerle eleştirmekten geri durmaz.

*Şeri'at postunu tutmuş şeri'atsız müdâhinler
Şeri'at sofrasında şer'e karşı hasm u hâ'inler
Sakallı ak sarıklı cübbeli müftî-i mâcinler
Bu dinîn hasmına şayan görür ihsân u tâhsinler*

(Ey Yurdum, s. 45)

Fettah Efendi'nin eleştiri oklarından nasiplerini alanlar arasında sahte yurtseverler de yer alır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlarda yaşanan rejim değişikliği nedeniyle pek çok insan yeni yönetime yaranmak ve kendilerine ikbal sağlamak için Müslümanlıkla ve Türklükle uyuşmayacak davranışlar sergilerler. Fettah Efendi yeni kurulan düzene ayak uydurmak için benliklerinden vazgeçerek şahsiyetsizlik gösteren sözde vatanseverleri acımasızca eleştirmekten çekinmez. “Sahte Yurtsever” başlıklı şiir bunlardan birisidir.

Sahte Yurtsever

*Sever evet şu büyük yurtsever de milletini
Fakat çapulcudur o aşkın sorarsan illetini*

*Vatan için gerek ölmek bakın büyük aşka
Fakat bu başkasının borcu kendisi başka*

*Hayat ölümdedir diyor dinler bu hayat böceği
Hayatta gaye edinmiş fakat o ölmemeyi*

*Evi kalınca ne bes var yıkılsa Tanrı evi
Savaşta kurbağa amma salonda hamle devi*

*Cihan yıkılsın onun tatlı canı sağ olsun
Sema tutuşsun onun aşiyani bağ olsun*

*Binince kürsî-i va'za duruşta Numan'dır
Gelince menfa'ate bir Yehud'la yeksandır*

*Kadın görürse önünde coşar bu azmancık
Ve leş peşinde yiğittir taşar bu kuzmancık*

(Ey Yurdum, s. 93)

Fettah Efendi "Ey Yurdum" kitabında sadece Makedonya ve Üsküp'te yaşanan çarpıklıkları eleştirmekle kalmaz İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan yeni dünya düzeninde değişik coğrafyalarda yaşanan kargaşadan ve dökülen Müslüman kanından Fransa, İngiltere ve İsrail devletlerini sorumlu olarak görür.

Ümm-i Dünya

*Ey dünya bakınız ümm-i dünyanın
Gadr ile düştüğü kahr u dehşete
Medeniyet denen kanlı gayyanın
İrtikab ettiği zulm ü vahşete*

*Yıldırımlar yağar şimşekler çakar
Nil'inde alevden volkanlar akar
Beş bin yıl evvelki ehramlar bakar
Yirminci asırda bu cinayete*

*İngiliz adlı bu kaplan bozması
Fransız isimli sırtlan azması
İsrail denilen yılan sızması
Üç timsah tynetten bu fecâ'ate*

(Ey Yurdum, s. 156)

Bulgular ve Yorum

Çalışmamıza konu olan kitapta yer alan şiirlerde kullanılan kelimelerin dağılımına baktığımızda Fettah Efendi'nin düşünce dünyasını ve içinde

bulunduğu ruh hâlini daha iyi anlarız. Bu ruh hâli onun bir fikir adamı olarak düşüncelerinin temelini oluştururken bir şair olarak da şiirlerinin konusunu ve temasını biçimlendirir. İncelediğimiz eserde kullanım sıklığına göre en çok yer alan kelimeler ve kullanım sayıları şöyledir:

Din: 83	Düşman: 36	Şehit: 14	Melek: 7	Ezan: 4
Âh: 59	Matem: 25	Müslüman: 13	Hasta: 7	Minber: 4
Vatan/yurt: 52	Zindan: 24	Yetim: 12	Zillet: 7	Minare:3
Ruh: 46	Edeb/hayâ: 19	Viran/virane: 11	Şeytan/iblis: 7	Küffar: 3
Mezar/makber: 39	Öksüz: 17	Terk etmek: 9	Ölüm: 6	Vardar: 3
İman: 37	Irz/namus: 14	Baykuş: 7	Kur'an: 6	Yurtsever: 3

İncelediğimiz şiirlerde en sık tekrarlanan kelimenin “din” olması Fettah Efendi'nin medrese mezunu bir âlim olması ve dinî konulardaki hassasiyetini gösterirken, ikinci sırada yer alan kelimenin “âh” olması ise onun ruhundaki ızdırabın bir yansıması niteliğindedir. Kelime sıklığı açısından daha fazla tekrar eden diğer kelimeler de Fettah Efendi'nin din ve vatan konusundaki hassasiyetinin göstergesi niteliğindedir. Tam da bu halet-i ruhiye ve yaşadıkları sonucu ortaya koyduğu eserler onun “Üsküp'ün Akif”i olarak anılmasına vesile olmuştur (Karakuş, 2021).

Fettah Efendi din ve vatan konusunda o kadar hassastır ki bu konularda yazdığı şiirlerde öfkesine hâkim olamayarak hakaretin de ötesinde küfre varan ifadeler kullanmaktan da geri duramaz. “Ey Yurdum” kitabında hakaret ve küfür olarak kullanılan kelimeler ve kullanım sıklıkları şöyledir:

Hain: 5	Aşüfte: 2	Kuduz: 1	Piç: 1	Kaplan:1
Domuz: 4	Merkep: 2	Solucan: 1	Kerhane:1	Tavşan:1
Yılan: 4	Sansar: 1	Köpek: 1	Timsah: 1	Kahpe: 1
Zağar: 2	Kurbağa:1	Züppe: 1	Sırtlan:1	

Abdulfettah Rauf yukarıda yer alan bu kelimeleri vatani bırakıp gidenleri eleştirmek için benzetme amaçlı kullandığı gibi bazen de özellikle bulunduğu makama ve mevkiye uygun davranmayan, liyakat sahibi olmayan din görevlisi ya da ulema sınıfından kimseler için kullanır. Bunlara bir örnek olarak şu dörtlükleri verebiliriz:

Abdal değil kederli mi sevmez mekâneti
Her avcıya zağarlığa vardır mahareti
Bir hak için mücadeleye yok cesareti

Her batılı himayeye çoktur cesareti

*Eyvah! Başı sarıklı hoca sandığın adam
Heyhat adam değil de o her zalime madam
Namusunu yapar basamak mansıba çıkar
Bir bir ...desen alır o namlı makam*

*Katran yüzüyle başta yakışmış o ak sarık
Payinde tek domuz derisinden yaman çarık
Dört yanda bir domuz tama'ıyla koşar gider
Hırsı domuz kadar kabarık dinî çok arık*

(Ey Yurdum, 2023, s. 140)

Sonuç

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Din adamlığı yanında şair kimliğiyle de karşımıza çıkan Abdülfeftah Rauf Efendi şairlerindeki söyleyiş özellikleriyle de nev-i şahsına mahsur bir kişiliktir. Fettah Efendi duygusal ve hassas bir kişiliğe sahip bir şairdir. Din ve vatan gibi konularda taviz vermez bir tavır vardır. Komünist rejim zulmü altında kendisinin ve arkadaşlarının yaşadıkları onun öfkesini kabartır. Rejim değişikliği yüzünden yaşadıklarının yanında zamanın ulema geçinen din adamlarının düzene uymak için yaşadıkları fikri ve davranışsal savrulmalar onun öfkesini daha da artırır. Bu nedenle şairlerinde sözünü hiç sakınmadan ve çekinmeden söyler. Şair kişiliği gereği zaman zaman ümitsizliğe kapılıp karamsarlaştığında duygularını "köpek, kuduz, yılan" gibi metaforik kullanımlarla dile getirirken. Korkarak yurdundan kaçanları ise "tavşan" benzetmesiyle eleştirir. Şüphesiz ki Fettah Efendi'nin bu derece öfkeli olmasında uzun süre hapis yatmış olması, hapisten çıktıktan sonra da kovuşturmalara ve takiplere maruz kalması da oldukça etkilidir. Hayatını inandığı değerlere uygun bir şekilde yaşayamıyor olmak onu kızdırmaktadır. Buna ek olarak etrafındaki birtakım insanların yaşadıkları savrulmalar ve değerlerinden uzaklaşarak hâkim idarenin güdümüne girmeleri onun fitratına uygun olmayan bir durumdur. Bütün bunlar Fettah Efendi'nin üslubuna tesir eder ve onu bu denli kızgın ifadeler kullanmaya sevk eder.

Kaynakça

- Abdulla, S. (2023). *Abdülfeftah Rauf Şiiri, Düşünce Dünyası ve Hayatı*. Üsküp: İDEFE Yayınları.
- Birinci, N. (2015). Şiirin Dünyası. *Aydın Türklük Dergisi*, 1, 15-34

Karakuş, E. (2021). *Üsküp'ün Âkif'i Balkan řairi Üsküplü Abdülfettah Rauf'un şiiri Üzerine Makaleler*. İstanbul: Kriter.

Rauf, A. (2023). *Ey Yurdum*. Üsküp: İDEFE Yayınları.

Yiğitbaş, M. (2023). 1950 Sonrası Türk şiirinde Geleneğın Yansımaları. *Türk Dili*, 862, 294-306.

- - -

Etik Beyan ve Açıklamalar:

1. Bu makalenin yazar(lar)ı, etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar(lar)ı, araştırma ve yayın etiğı ilkelerine uydıklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar(lar)ı, kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.